

En verdensborger taler mange sprog...

Indledning

Denne artikel tager afsæt i mit sprogpoltiske arbejde i Sproglærerforeningen og Fransk lærerforeningen gennem mange år. Jeg præsenterer indledende fakta og udsagn om engelsk-, tysk- og fransk fagernes placering og fylde i folkeskolen i nyere tid, fordi disse giver et billede af det manglende politiske fokus på fagene trods mange udsagn om det modsatte gennem alle de år, hvor jeg har været aktiv i sprog fagene. Indledningen følges op af et mere teoretisk, diskuterende afsnit om, hvorvidt bl.a. alder og timetal har en betydning i forhold til tilegnelse af sprog fag. Herefter følger et afsnit om sprog fagene i læreruddannelsen, set i relation til den nuværende struktur i uddannelsen og anbefalingerne i rapporten "Sprog fag er nøglen til verden" fra juni 2011 samt Følgegruppen for ny læreruddannelse, januar 2012. Disse diskussioner er nødvendige for at kunne komme med anbefalinger til og forhåbninger for sprog fagernes position i et fremadrettet perspektiv.

I forbindelse med præliminær-eksamen var engelsk og tysk obligatoriske eksamensfag i 1944, mens fransk var tilbudsfag. Ved ændringer i folkeskoleloven i 1958 blev engelsk som 1. fremmedsprog gjort obligatorisk for alle elever i Danmark fra 6. klasses trin. I 1970 flyttes engelsk frem til 5. klasses trin, i 1993 fra 4. klasses trin og i 2003 fra 3. klasses trin, og sådan er det stadig. Tysk indførtes som 2. fremmedsprog på 7. klasses trin og fransk som 3. fremmedsprog med loven af 1975, begge som tilbudsfag. Med loven af 1993 udbydes både tysk og fransk som tilbudsfag fra 7. klasses trin (dog skal skolerne tilbyde tysk men kan tilbyde fransk) og igen tysk og fransk som valgfag fra 8. klasses trin. I 1994 blev det tillige muligt at udbyde andre sprog som valgfag fra 8. klasses trin,

men i ikke-prøveforberedende forløb (1). Dog blev der senere med rapporten om "Tidligere fremmedsprogstart" givet mulighed for at tilbyde eleverne tysk og fransk på 6. klasses trin på forsøgsbasis.

Ingen vil vel, med ovenstående in mente, mene at der lovgivningsmæssigt er sket en revolutionerende udvikling af sprog fagernes udbud og fylde i den danske folkeskole siden 1958? Det er min centrale holdning som underviser i et sprog fag, at det er en demokratisk ret og pligt at være i stand til at kommunikere skriftligt og mundtligt, såvel lokalt/nationalt som globalt med andre mennesker på alle niveauer fra venskabskontakt til international politik på mange forskellige sprog. Sprog er en kommunikativ færdighed og evne som grundlag for videns-, holdnings- og meningsudveksling med andre.

Googler man 'tidlig sprogstart' dukker der lynhurtigt en mængde navne op på – først og fremmest – privatskoler, der alle positionerer sig med udbud af mange sprog fag på et tidligt klasses trin. Med viden om, at

» En væsentlig pointe i Europarådsrapporten er dens påpejning af, at jo tidligere børn/elever tilegner sig det første fremmedsprog, jo bedre mulighed har de for at tilegne sig endnu flere fremmedsprog i grundskolen.

privatskoleandelen er stigende, ja hver fjerde elev i København går på privatskole (www.uvm.dk i uge 1, 2012) så er det glædeligt, at privatskolerne fokuserer så meget på sprog fag. Heldigvis ser det ud til, at der også er ved at ske noget i folkeskole regi. Nyligt offentliggjorte tal fra "Statistik og analyse" viser, at mere end 30 skoler har forsøg med "tidlig

Af Annette
Søndergaard
Gregersen,
medlem af
Fællesbestyrelsen i
Fransklærerforeningen,
medlem af
Sproglærerforeningen.

E-mail: salbyvej17@mail.tdcadsl.dk

Lektor, ph.d. i kulturdidaktik
i sprog fag, underviser i linjefaget
fransk og internationale
Erasmus-moduler, læreruddannelsen
Zahle, Professionshøjskolen UCC.

sprogstart" i dette skoleår. Men hvorfor al den fokus på "tidlig sprogstart"?

Tidlig sprogstart og andre faktorer af betydning for god tilegnelse af sprog

Det har i mange år været en 'sandhed', at jo tidligere et barn udsættes for andet-, fremmed-, etc. sprog, jo bedre vil det tilegne sig målsprogets udtale. Den biologiske forklaring er den, at jo tidligere et barn/elev møder et fremmedsprog, jo nemmere og bedre vil det indoptage det på grund af hjernens modtagelighed for netop sprogets lyde. Jo ældre de bliver, desto vanskeligere... Antagelsen er, at yngre børn/elever er født med en særlig intuitiv evne til sproglæring af såvel første- som andre sprog, men at denne evne med pubertetens indtræden reduceres og gradvist svækkes og forsvinder(2).

I Europarådsrapporten "Addressing 'the age factor': some implications for languages policy" fra 2002(3) opsummeres nyere europæisk forskning i tilegnelse af såvel første- som fremmed-, og flere sprog og fælles for forskningen konkluderes, at børn/elever i alderen 6-9 har en legende tilgang, og at de fra 9-års alderen er mere skolelæringstænkende. Den 11-årige er bevidst om sine styrker og svagheder og har udviklet redskaber til at håndtere disse. Men rapporten påpeger også, at det forskningsmæssigt ikke er muligt at konkludere, at ældre/unge/voksne

lærende ikke kan tilegne sig sprog på samme niveau som meget unge lærende, samt at de har fordel af at være mere vidende og kunne anvende og inddrage denne viden i deres sprogtilegnelsesforløb. Taler vi om at 'tale som en målsprogsbruger', altså kigger på udtale og intonation, ja så har børn/unge elever absolut fordel.

Karen Lund(4) fremhæver forskningsfakta omkring udtaletilegnelse, hvor den 5-6 årige har særlige muligheder. Dog lærer ældre børn og voksne hurtigere end yngre børn, sandsynligvis fordi de har en større kognitiv kapacitet og dermed en større viden at trække på. Men hvis vi udelukkende fokuserer på det fonologiske, ja så overhaler den, der

har begyndt sprogtilegnelsen som 5-6 årig de andre. Man bliver således bedre til udtale jo tidligere (5-6 år) man begynder tilegnelsen af pågældende sprog. Også Lund refererer til Lennebergs neurobiologiske forklaringer om hjernens plasticitet som begrundelse for den tidlige evne til lydlæring, men også til nyere forskning, der omhandler den 6-åriges glæde ved at smage på og nyde lyde, som barnet identificerer ved hjælp af de lyd kategorier, hun/han har med sig fra sit modersmål. Lund nævner også, at ikke kun fonologien er aldersrelateret. Også syntaks og morfologi påvirkes med indvirkning omkring puberteten. Karen Lund(5) skærper sine udsagn i 2009 og understreger, at hvis man først begynder til-

egnelsen af et fremmed-/andetsprog som 12-14 årig eller senere, så vil der altid være områder, hvor man ikke får/kan ændre alt, således at det kommer til at svare til den målsprogstalende, fx accent og visse strukturelle konstruktioner. Dog kan man ikke éntydigt drage den konklusion, at 15-16 års alderen er sidste ud kald for en målsprogsudtale og ej heller som voksne sprogbegyndere, idet der optræder individuelle forskelle.

En væsentlig pointe i Europarådsrapporten er dens påpegnelse af, at jo tidligere børn/elever tilegner sig det første fremmedsprog, jo bedre mulighed har de for at tilegne sig endnu flere fremmedsprog i grundskolen. Rapporten understreger, at jo mere tid/timer og intensiv undervisning eleverne får, jo bedre sprogtilegnelse. Således står alder ikke alene som et centralt element i sprogtilegnelsen, men også tid/timer samt de ressourcer og rammefaktorer, der omgiver sprogfagene. Her tænkes på lærernes didaktiske, sproglige og kulturelle kompetencer, de udbudte undervisningsmaterialer, undervisningslokalernes størrelse og indretning, elevantal i sprogklasserne og andre økonomiske og politiske faktorer omkring fagene.

Timetal nævnes i Europarådsrapporten som en del af de økonomiske faktorer af betydning, og her kan vi også støtte os til dansk forskning. Kirsten Haastrup skrev i kronikken i "Sprogforum", 2000(6) om sprogfagernes komplekse sammensætning i og med, at de indeholder tre dimensioner: den sproglige (viden om sprog samt sprogfærdighed), den litterære/kulturelle og den historisk/samfundsmæssige. Jeg tillader mig at tilføje den fjerde dimension: den internationale/interkulturelle, som udvider horisonten for Haastrups nævnte tre dimensioner. Haastrup refererer til canadisk forskning, som understreger, at man, altså politikerne, bør fokusere mere på det samlede timetal for et fag end på eventuelle fordele ved tidlig sprogstart. Haastrup afslutter kronikken med følgende udsagn: "Vi sprog-lærere må arbejde videre på at skabe respekt om den indsats, der skal ydes

Klasseværelsets indretning er en vigtig rammefaktor for sprogtilegnelse.

Følgegruppen til ny læreruddannelse foreslår, at der igen skal være mulighed for at uddanne sig med en sproglærerprofil.

for at tilegne sig et fremmedsprog. Målet er, at flere politikere og beslutningstagere bliver klar over og viser respekt for, at det tager tid at lære et sprog”.

Et fags placering i fagrækken og det tildelte timetal i den nationale skole er således et klart politisk signal om, hvilke fag og kompetencer man opfatter som væsentlige og nødvendige for et lands befolkning: fag som dansk og matematik er centrale basisfag i alle 10 års skolegang for alle elever, og det står vist aldrig til diskussion i det offentlige rum i en dansk kontekst. Som nævnt i indledningen til denne artikel er engelskfaget rykket frem fra 6. klassetrin i 1958 til 3. klassetrin i 2003, hvorimod tysk og fransk stadig udbydes – primært – fra 7. klassetrin.

Der har fra politisk hold været refereret til undersøgelser om tidlig sprogstart som betydende faktor for god tilegnelse af engelsk og positive udsagn gennem mange år fra skiftende undervisningsministre om at gøre ’noget’ for 2. og 3. fremmedsprog.

Vi kan således konkludere, at engelskfaget opfattes som væsentligt, idet man træffer politiske beslutninger vedrørende fagets tidligere placering i fagrækken ud fra ikke-entydige undersøgelser om det betimelige i at satse på alder som den betydningsbærende faktor for god sprogtilegnelse, uden at man fokuserer på timetal og didaktiske, sproglige og kulturelle linjefagskompetencer hos lærerne, samt efter- og videreuddan-

nelsesmuligheder for lærerne (www.folkeskolen.dk – 11-01-2012: Lærerne savner efteruddannelse).

Sproglærerforeningen har gennem snart mange år haft en sprogpolitisk plan, som formand og bestyrelse vedholdende har præsenteret for skiftende undervisningsministre. Fransk lærerforeningen har gennem flere år bakket op om denne model. Arbejdsgruppen for uddannelse i fremmedsprog anbefaler tidligere engelsk, tysk og fransk i rapporten ”Sprog er nøglen til verden”(7). Rapporten sætter fem overordnede mål for alle elever/studerende på alle uddannelsesniveauer: a) bedre beherskelse af engelsk, b) dansk plus to fremmedsprog, c) større mangfoldighed af udbud af sprog, d) bedre progression og sammenhæng på langs og på tværs af uddannelsesinstitutioner og e) større fleksibilitet på de videregående uddannelser. Arbejdsgruppen fremsætter også nogle konkrete anbefalinger, hvoraf jeg vil fremhæve forslaget om at 2. fremmedsprog flyttes ned fra 7. til 5. klassetrin.

Læreruddannelsen

Set i et sproglærerperspektiv er der for så vidt ikke meget nyt at hente i rapporten. Vi venter vel egentlig mere på politisk handlen her og nu og faktisk helst i går! Det gode er, at rapporten er bestilt på ministerielt plan, muligvis på baggrund af en massiv mediedækning i efterår og vinter 2010 af de manglende sprogkundskaber i Danmark. Således er de

sproglige foreningers sprogpolitiske budskab blevet båret frem til ministerielt plan, og det er vel ikke så dårligt. Problemet er, at udvalget fik en særdeles bunden opgave, nemlig at komme med anbefalinger til en udgiftsneutral sprogpolitisk handlen efter mange års manglende politisk fokus på området. Dette har medført en svækket dansk forskning i feltet, bl.a. på grund af lukning af de fagdidaktiske forskningsmiljøer på daværende DLH/DPU og manglende politisk initiativ på sprogfagernes vegne i Professionshøjskoleregi og på universiteterne. I arbejdsgruppens rapport anbefales et større samarbejde mellem læreruddannelsen og universiteterne, og at der oprettes forsøg med en læreruddannelse, som særligt retter sig mod sprogområdet. Dette er til gengæld et fremadrettet perspektiv, og lad os hermed kigge nærmere på (sprog)læreruddannelsen i Professionshøjskoleregi.

Europarådsrapportens understregning af undervisningens kompleksitet understøttes også af dansk forskning. I perioden 2007-2008 blev der ved Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning gennemført et systematisk forskningsreview. Opgaven blev bestilt af Kunnskapsdepartementet i Oslo og havde til formål at undersøge, hvilke lærerkompetencer der gennem empirisk forskning kan vises at øge elevernes læring. Forskningsreviewet bygger på 70 publikationer med undersøgelser om sammenhængen mellem lærerkompetencer og elevlæring (8). Den gode

lærer defineres som en underviser med relationskompetence (evner til at indgå i en social relation med den enkelte elev), didaktisk kompetence på såvel det almene som det fagspecifikke område og endelig klasseledelseskompetence.

Danmarks Evalueringsinstitut fremlagde i 2010 rapporten "Portræt af lærerstuderende årgang 2009"(9). EVA følger en hel årgang studerende, der startede i 2009 og frem til 2012. Den typiske lærerstuderende " er en ung kvinde, som har gået på den sproglige linje på gymnasiet. Hun har et gennemsnit på 7-9 på den gamle 13-skala, og hun har en del undervisningserfaring allerede, måske som vikar eller sportstræner. Hun valgte læreruddannelsen som første-prioritet, og hun er idealistisk, for hun håber, at hun med uddannelsen kan være med til at forbedre samfundet". I opsummeringen af spørgeskemaundersøgelsen fremhæver EVA, at 91% havde valgt lærerstudiet som førstevalg og 33% vil udelukkende undervise, men 61% vil undervise og muligvis læse videre. For 90% er et godt socialt miljø meget vigtigt, og for 46% vægtes forhold mellem teori og praksis som lige væsentlige. 19% forestiller sig at anvende 36-40 timer om ugen på studiet, men 72% regner med at bruge 35 eller færre timer ugentligt. EVA-rapporten understøtter således muligheder for uddannelse af lærere med gode kompetencer, jf. Forskningsreviewet.

På tidspunktet for EVA-undersøgelsen var engelsk som muligt første linjefag ikke i spil, men på spørgsmålet om, hvilke linjefag de påtænker at vælge efter det obligatoriske, svarer 310 engelsk, 91 tysk og 11 fransk. Engelsk er således det andetstørste linjefagsvalg, kun overgået af idræt. Tysk ligger pænt i sin score, hvorimod fransk er bundskraber. Man kan forestille sig, at det særdeles lave antal mulige franskstuderende skyldes fagets usikre kan-stilling i grundskolens fagrække. Der er ikke stillet spørgsmål, der belyser de studerendes begrundelse for valg af fag. På spørgsmålet om, hvorvidt de fravælger/påtænker at fravælge et linjefag på grund af de opstillede adgangskrav er antallet 39 for engelsk, 40 for

fransk og 45 for tysk. Dette kan skyldes et for ringe eksamensresultat eller manglende udbud af faget, fx fransk. Efterfølgende blev engelsk udbudt som muligt første linjefag, og vi afventer en eventuelt afsmittende effekt for tysk og fransk.

Følgegruppens rapport – set gennem sprogriller

Følgegruppen for ny læreruddannelse(10) fremlagde deres rapport d. 18. januar 2012, og som sproglig kommentator tillader jeg mig at fremhæve rapportens bekymringsfelter omkring linjefagene tysk og fransk, hvilket også fylder i rapporten "Sprog er nøglen til verden". Følgegruppen foreslår bl.a., at:

- læreruddannelsen internationaliseres og moduliseres. Et forslag som jeg finder vil være til gavn for faglig præcisering for både de studerende, der læser fag i landet, men også for de i sprogfagene, der ønsker at tage et Erasmus-ophold som en del af linjefaget. Moduleringen vil også gavne og styrke optag af udenlandske Erasmus- og Nordplus samt andre studerende, der ønsker at læse i DK,
- linjefag på ca. 50 ECTS. Et forslag jeg finder vil være til gavn for udvikling af stærkere faglig indsigt og anvendelse i skolen, stærkere didaktiske kompetencer, stærkere sproglige, kulturelle og interkulturelle kompetencer, fx gennem et obligatorisk ophold i et målsprogtalende land/område,
- mulighed for igen at uddanne sig med en sproglærerprofil med en sprogtoning, fx engelsk, tysk og fransk som linjefag. Dette giver således mulighed for udbud af flere sprog som linjefag,
- mulighed for efter-og videreuddannelse af grundskolelærere og udviklings- og forskningsret for undervisere i Professionshøjskoler i et samarbejde med universiteterne.

Afslutning og perspektivering

Om få år tilegner alle elever i den danske grundskole sig gode sproglige og kulturelle kompetencer i minimum to europæiske hovedsprog,

samt tilegner sig sproglige og kulturelle færdigheder i et tredje/fjerde af verdens store sprog, fx arabisk eller tyrkisk. Sprogfag er stadig sprog- og kulturfag men indgår også som færdigheds-, videns-, indholds- og holdningsfag i tværfaglige og tværsproglige forløb. Brobygning forstået som en lineær sammentænkning af struktur fra grundskole til videre uddannelsesforløb understøtter elevernes/studerendes kvalitative fordyben sig i de valgte sprog- og kulturfag, således at de som kommende verdensborgere evner at indgå i interkulturel kommunikation med andre på det globale plan. Vi uddanner interkulturelle sprogbrugere med afsæt i et dynamisk og transnationalt kultursyn(11). Således åbnes der op for, at sprog- og kulturtilegnelse er et livslangt projekt, og at disse kompetencer tilegnes i langt bredere perspektiv end det at lære at tale som en målsprogsbruger.

Referencer

- (1) Signe Holm-Larsen, 2004. Fremmedsprogene i folkeskolen, in: Uddannelse nr. 1, januar 2004. Undervisningsministeriets Tidsskrift, p. 30-39.
- (2) E. Lenneberg, 1967. Biological foundations of language. Wiley & Son.
- (3) Richard Study, 2002. Addressing 'the age factor': some implications for languages policy. Council of Europe, Language Policy Division, Strasbourg.
- (4) Karen Lund, 2003. Alder og accent, in: Sprogforum nummer 26, 2003. Danmarks Pædagogiske Bibliotek, p. 9-16.
- (5) Karen Lund, 2009. Fokus på sproglæring og pædagogiske implikationer, in: Sprogfag i forandring – pædagogik og praksis. Samfundslitteratur, p. 127-166.
- (6) Kirsten Haastrup, 2000. Sprog ta'r tid, in: Sprogforum nr. 16, 2000. Danmarks Pædagogiske Bibliotek.
- (7) Arbejdsgruppen for uddannelse i fremmedsprog, 2011. Sprog er nøglen til verden. UVM.
- (8) Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning, 2009. Lærerkompetencer og elevs læring i forskole og skole. DPU.
- (9) Danmarks Evalueringsinstitut, 2010. Portræt af lærerstuderende årgang 2009. EVA.
- (10) Følgegruppen for ny læreruddannelse, 2012. Deregulering og internationalisering – evaluering og anbefalinger om læreruddannelsen af 2006. www.fivu.dk
- (11) Annette Søndergaard Gregersen, (red.) 2009. Den kulturelle dimension i sprogfagene – kulturundervisning i et transnationalt perspektiv, in: Sprogfag i forandring – pædagogik og praksis. Samfundslitteratur, p. 55-84.